
AZƏRBAYCAN İNCƏSƏNƏTİNDƏ MİLLİ İDMAN NÖVLƏRİNİN TƏCƏSSÜMÜ (ƏLƏKBƏR RZAQULİYEV VƏ XALİDƏ SƏFƏROVANIN YARADICILIĞINDA)

Azərbaycan incəsənətində milli idman oyunlarının təsvir olunması o qədər də geniş yayılmayıb. Bununla belə, rəssamlarımız bu mövzuya da zaman-zaman müraciət ediblər. Əzim Əzimzadədən üzü bəri müxtəlif rəssamların yaradıcılığında daha çox milli-etnoqrafik xarakter daşıyan idman səhnələri təsvir olunmuşdur. İncəsənətdə idman mövzusu bu gün də yaşamaqdadır.

Milli idman həm də müsəlman mədəniyyətinin, xalq məişətinin və dünya-görüşünün ayrılmaz hissəsidir. Yaxın keçmişdə Bakıda keçirilən IV İslam Həmrəyliyi Oyunları milli mədəniyyətimizin idmanla nə qədər sıx bağlı olduğunu bir daha nümayiş etdirdi. İslamiada çərçivəsində nümayiş olunan milli idman növləri Azərbaycan idman mədəniyyətinin rəngarəngliyini bütün dünyaya tanıtdı.

Tarixən azərbaycanlılarda çox böyük mənə daşıyan hamam mədəniyyəti olmuşdur. Hamam mədəniyyəti təkcə çimmək, qüsl etmək anlamları ilə məhdudlaşmır. Bu mədəniyyət sağlamlıq, müxtəlif vasitələrlə müalicə, fiziki tərbiyə və digər bu kimi mühüm sahələrlə bağlı olmuşdur. Hamamlarda keçirilən sağlamlıq və çeviklik xarakterli tədbirlər bədən tərbiyəsinin inkişafında mühüm vasitə idi. Vaxtilə qədim azərbaycanlılar hətta məbədlərdə belə sağlamlığı möhkəmləndirən ayinlər icra edərdilər [1, 66]. Olduqca yaxşı haldır ki, milli adət-ənənələrimiz, milli idman oyunlarımız bu gün bərpa edilərək xalqın istifadəsinə qaytarılır. Bu sırada zorxana da istisna deyil. Azərbaycan idmanının milli forması olan zorxana yarışları vaxtilə məhəllə mərkəzlərində, ictimai yerlərdə, ən çox hamamlarda keçirilirdi. Bu gün Azərbaycanda zorxana oyunları yenidən həyata vəsiqə qazanmışdır.

İstedadlı sənətkar, qrafik rəssam Ələkbər Rzaquluzadənin “Köhnə Bakı” seriyasında işlədiyi zorxana təsvirlərində idmanın insanda çeviklik, dözümlülük aşılaman milli növləri əks olunmuşdur. Zəngin etnoqrafizmlərlə müşayiət olunan bu linoqravürallarda idmanla yanaşı, həm də xalq məişəti təsvir olunur [2, 152].

Ələkbər Rzaquliyev “Köhnə Bakı” qrafik seriyasını ötən əsrin 60-cı illərində yaratmışdır. “Rəssamın ən sevimli mövzusunə həsr olunan “Köhnə Bakı” (1960-66) adlı ağ-qara linoqravura seriyasında böyük məharətlə Bakının keçmiş həyatının səhnələri canlandırılır” [3, 20-22]. Əzim Əzimzadə ənənələrini yaradıcılıqla inkişaf etdirən bu seriyada çox maraqlı milli idman səhnələri də yer alır. Eyni zamanda onu da vurğulamaq lazımdır ki, rəssam erkən gənclik yaşlarından milli idman növlərinə maraq göstərüb. Onun hələ 1927-ci ildə sulu boya ilə işlədiyi “Güləş” adlı kompozisiyada bu maraq özünü büruzə verir. Əsərdə iki pəhləvanın milli üslubda soyunaraq qurşaq tutması təsvir olunub. Arxa planda 20-dən artıq müxtəlif yaşlı insanlar əyləşərək mübarizəni maraqla seyr edirlər. Qabaq cərgədə oturmuş musiqiçilərin milli musiqi alətlərində ifa etdikləri ritmik musiqi pəhləvanları daha da ruhlandıraraq qələbəyə səsləyir. Bəzi kompozisiya qüsurlarına, surətlərin təsvirindəki şərtiliyə baxmayaraq bu rəsm əsəri oynaq əhvali ruhiyyəsi, zəngin milli xarakteri, əlvan məişət koloriti ilə yadda qalır. Kim bilir, əgər Ələkbər Rzaquliyev nahaqdan həbs olunub uzaq şimala sürgün edilməsəydi, milli məişət və idman mövzularında nə qədər maraqlı əsərlər yaradacaqdı. O, həmin mövzuya bir də az qala 40 ildən sonra, həyatının müdriklik çağlarında qayıda bildi. 60-cı illərdə rəssam yuxarıda adı çəkilən “Köhnə Bakı” seriyasını yaratdı ki, burada milli idman mövzularına müəyyən yer ayrılmışdır.

Bu seriyaya daxil olan maraqlı rəsmlərdən biri “Güləş” adlı linoqravura dir. Əgər 1927-ci ildə işlənmiş eskiz xarakterli rəngli akvarel rəsminə kompozisiya baxımından müəyyən şərtiqliklərə rast gəlinirsə, 1965-ci ildə işlənmiş eyni adlı linoqravurada rəssamın yetkin dəst-xəttinin şahidi oluruq. Kompozisiyada özünü büruzə verən müəyyən şərtiqliklər rəssamın üslub özəllikləri kimi qəbul edilməlidir. Əsər sadə, eyni zamanda çoxfıqurlu quruluşa malikdir. Mərkəzdə üst paltarlarını soyunaraq qurşaq tutan iki kişi təsvir olunub. Onları üç tərəfdən tamaşaçı publikası əhatə etmişdir. Sol tərəfdə əyləşmiş musiqiçilər qızgın ritmik mahnı ifa edərək onları bir qədər də qızıdırır. Əks tərəfdə dayanmış kişi isə sanki hakimlik edərək onların hərəkətlərini izləyir. Arxa plan isə başdan-başa tamaşaçılarla doludur. Rəssam mübarizənin dramatik anını təsvir etmişdir. Bir-birinə sarılmış pəhləvanlar öz məharətlərini göstərməyə çalışırlar. Maraqlıdır ki, rəssam onların ayaqları altında həndəsi haşiyə kompozisiyalı xovsuz xalça – kilim əks etdirmişdir. Bu xarakterik detal rəsmi milli-etnoqrafik səciyyəsinə daha da qüvvətli edir [4].

“Köhnə Bakı” seriyasına daxil olan başqa bir idman rəsmi “Qafqaz güləşi” adlanır (1971). Əslində bu, ənənəvi Azərbaycan güləşini əks etdirən coşqun səhnədir. Digər güləş səhnələri ilə müqayisədə burada kompozisiya daha əhatəli, iştirakçıların sayı daha çox, hadisələr daha dramatik xarakterə malikdir. Güləşçilərin pozası da olduqca ekspressiv, mütəhərrik təsir bağışlayır. Bundan əvvəlki səhnələrdə güləşçilər ayaq üstə təsvir edildiyi halda, “Qafqaz güləşi”ndə onlardan biri ayaq üstə, digəri isə ayaqlarını qaldıraraq əllərini yerə dayaq vermiş vəziyyətdədir. Güləşçilərin bu durumu əsərin dramatizmini daha qüvvətli edir. Bu rəsmdə də meydana həndəsi ornamentli milli Azərbaycan kilimi salınmışdır ki, pəhləvanlar onun üzərində güləşirlər.

Rəsmdəki geniş tamaşaçı kütləsi maraq doğurur. Rəssam burada köhnə Bakını təmsil edən müxtəlif zümrələrin təmsilçilərini əks etdirmişdir. Onların arasında ruhanilər, dükançılar və sadə sənətkarlar, başına fəs qoymuş çeşməkli “intelligent”lər, gənclər, uşaqlar, hətta çadralı qadınlar da yer alır.

Azərbaycan təsviri sənətində idman mövzusunun bədii baxımdan mükəmməl, sayca daha çox olan nümunələrini istedadlı rəssam Xalidə Səfərova yaratmışdır. İdman mövzusunun rəssamın yaradıcılığının vizit kartı hesab etmək olar [5].

Xalidə Səfərova müxtəlif idman növlərini kətan üzərinə köçürmüşdür. O, həm kollektiv, həm də fərdi idman mövzularında tablolar yaratmışdır. Velosiped, qayıq idmanı, çoxnövçülük, qaçış, eləcə də futbol rəssamın yaradıcılığında geniş təmsil olunub. Maraqlıdır ki, idman tematikasından istifadə etməklə rəssam həm də gənclik, sağlamlıq mövzularına, mənzərə, portret janrlarına toxunmuşdur. Onun yaxta idmanına həsr olunmuş tablolarında Xəzər dənizinin, Bakı bulvarının təbii gözəlliyinə valeh olmamaq mümkün deyil. Eyni zamanda o, müxtəlif idman növlərini təmsil edən idmançı surətləri işləməklə yaradıcılığında portret janrı ənənələrini inkişaf etdirmişdir.

Xalidə Səfərovanın idman tematikasının əsas qaynaqlarından biri milli karakterin təcəssümüdür. Rəssam idmanın əksər növlərində xarakterik üz cizgilərinə malik azərbaycanlı qız və oğlan surətləri yaratmışdır. Bu gənclərin xoş təsir bağışlayan, eyni zamanda idmançı əzmkarlığının həkk olunduğu simalarına baxarkən Azərbaycan gəncliyinin idmanla nə qədər bağlı olduğunu dərinlən duyub hiss etmək mümkündür.

Lakin zənnimizcə, Xalidə Səfərovanın idman tematikasının ən maraqlı cəhətlərindən birini, bəlkə də birincisini milli idman növlərinin təcəssümü təşkil edir. Xüsusilə çövkən oyununu əks etdirən tablolar böyük əhəmiyyət da-

şıyır [6, 26-27]. Onun bu sahədəki xidmətləri qədim milli musiqi alətlərinin, maddi və mənəvi dəyərlərimizin dirçəldilməsindən heç də az əhəmiyyətli deyil. Vaxtilə bəzi miniatürlərdə yaşayan, unudulmaq təhlükəsi ilə üz-üzə qalan çövkən (çovkan) oyunu məhz Xalidə Səfərovanın səyi nəticəsində yenidən populyarlıq qazanmışdır. Rəssam həmçinin bəzi digər milli idman növlərini əks etdirən tablolar da yaratmışdır.

Çövkən oyunu mövzusunda o, ilk əsərlərini 1970-ci ildə çəkib. Azərbaycanlıların milli oyunu olan çövkən insandan yaxşı at çapma məharəti, cəldlik, çeviklik, dözümlülük, dinamiklik tələb edir. Təsadüfi deyil ki, qədim zamanlarda çövkən oyunundan gənclərin fiziki tərbiyəsinin möhkəmləndirilməsi məqsədilə istifadə edirdilər. Çövkən təkcə əyləncə yox, həm də əsl idman mübarizəsi idi. Şərqi bir sıra xalqlarında da çövkən, yaxud buna bənzər at belində icra olunan oyunlar olmuşdur.

Xalidə Səfərovanın çövkənlə bağlı bir sıra eskizləri, işləmələri vardır. Əslində onların hər biri öz bədii-estetik tutumu ilə müstəqil əsər kimi dəyərləndirilməyə layiqdir. Rəssamın kağız üzərində qarışıq texnikada çəkdiyi çövkən eskizi buna misal ola bilər. Kompozisiyada oyunun qızğın anı təsvir olunub. Ümumiyyətlə Xalidə Səfərovanın çövkənli tabloları yüksək dinamikası, ekspressivliyi, hərəkətli olması ilə seçilir. Adı çəkilən tabloda atlı fiqurlarının müxtəlif istiqamətlərə yönəlməsi kompozisiyada maraq doğuran mütənasib quruluş yaradır. Oyun iştirakçılarının göy və qırmızı geyimləri əsərin həm də kolorit baxımından ritmik təsir bağışlamasını təmin edir.

1970-ci ildə karton üzərində yağlı boya və kağız üzərində qarışıq texnika ilə bir neçə eskiz xarakterli çövkən kompozisiyası yaradan rəssam elə həmin ildə özünün bu mövzudakı ən məşhur əsərini – “Çövkən oyunu” tablosunu yaratdı. Maraqlıdır ki, eskizlərdə daha çox ön perspektiv quruluşuna üstünlük verən rəssam yağlı boya ilə kətan üzərində çəkilmiş əsas tablosunu məhz xətti quruluşda təqdim etmişdir. Onun kompozisiya quruluşunu qəfil dəyişməsi təəccüb doğurur. Bəlkə də rəssam bu addımı tabloda əks olunan süjetin nəqlədici xarakterini gücləndirmək məqsədi ilə atmışdır. Belə ki, nəqlədici xarakter xətti quruluşda daha dolğun təsir bağışlayır.

Yuxarı rakursda işlənmiş kompozisiyada üfüq xəttinə demək olar ki, yer qalmır. Rəssam bununla bir qədər miniatür üslubuna yaxınlaşır. Kompozisiyanın mərkəzində əllərindəki toxmaqla topu vurmağa çalışan üç-dörd atlı oyunçu təsvir olunub. Əsas idman mübarizəsi ön planda əks olunmuş sarı köynəkli gəncə onun ikinci planda təsvir edilmiş rəqibi arasında gedir. Hər

iki süvari böyük ciddi-cəhdlə toxmaqlarını topa birinci toxundurmağa çalışırlar. Oyunun qızgın gedişindən sanki cuşa gəlmiş atlar çevik hərəkətlərlə sahiblərinə kömək etməyə çalışırlar.

Xalidə Səfərova çövkən mövzusunda daha bir neçə əsər işləmişdir. Maraqlıdır ki, bunların, demək olar ki, hamısı ön perspektivdən işlənmiş kompozisiyalardır. Eyni zamanda bu tablolar rəngarəngliyi ilə diqqəti cəlb edir. Lakin maraqlı olan təkcə bu deyil. Xalidə Səfərova orta əsrlər dövründə Azərbaycanda yayılmış atüstü oyunlardan daha bir neçəsini təsvir etmişdir. Bu gün həmin tabloların demək olar ki, hamısı çövkən adı altında birləşdirilib. Əslində isə bunlar müxtəlif oyunlardır. Belə oyunlardan Qazaxıstanda və Qırğızıstanda “Kok-boru”, Özbəkistanda və Tacikistanda “Ulaq tartış”, “Buzkaşı” kimi oyunlar bu gün də bayramlarda ifa edilir və xalq tərəfindən böyük sevinclə, həvəslə qarşılanır. Vaxtilə buna bənzər oyunlar Azərbaycanda da mövcud olmuş, şəhər mədəniyyətinin yayılması ilə tədricən aradan qalxmışdır. Bu oyunların bir qismini Xalidə Səfərovanın bəzi tablolarında müşahidə etmək olar. Onun 1970-ci ildə karton üzərində yağlı boya ilə işlədiyi bir tabloda bu oyunlardan biri təsvir edilmişdir. Əsər “Çövkən” adlansa da, əslində bu, çövkən oyunu deyil. Çövkəni toxmaq və topla, həm də xüsusi hazırlanmış düzbucaq formalı sahədə oynayırlar. Halbuki bu rəsmdə gözlərimiz önündə dağlıq təbiət mənzərəsi canlanır. Bir-birini sürətlə qovan iki süvaridən biri atı çapa-çapa əylərək ildırım sürəti ilə yerdəki heybəni qapır. Oyunun mahiyyəti də bundan ibarətdir. “Buzkaşı” oyununun yerli forması olan bu oyunda çövkən oyununda olduğu kimi, toxmaq və top olmur. Elə rəssam da yarışan süvariləri toxmaqsız və topsuz təsvir etmişdir. Əsər olduqca rəngarəng təsir bağışlayır. Tabloda dağlara yenicə yaz qədəm qoymuşdur. Maraqlı milli idman səhnəsindən başqa bu tabloda gözlərimiz önündə həm də Azərbaycan təbiətinin gözəl mənzərəsi canlanır.

Xalidə Səfərova çövkən mövzusuna əsasən 1970-ci ildə və bundan sonrakı bir-iki ildə müraciət edib. Sonralar o, uzun müddət çövkən oyununu əks etdirən rəsmlər işləməyib. Lakin maraqlıdır ki, müstəqillik ərəfəsində, ötən əsrin 1989-90-cı illərində o, yenidən çövkən mövzusuna qayıdıb. Yəqin ki, həmin illərdə milli məfkurənin oyanışı rəssamın qəlbində idmanın milli növlərinə qayıtmaq istəyi doğurmuşdu. Bu, həm də Azərbaycan xalqının tarixən möhkəm süvari orduya əsaslanan güclü dövlətçilik ənənələrinə malik igid, at belində arxayın, şax oturan, atıb-vuran, mərdanə xalq olmasını yeni nəsillərə çatdırmaq zərurətindən xəbər verir. Bu baxımdan Xalidə Səfərovanın

1989-90-cı illərdə, qanlı yanvar, Xocalı faciəsi dövründə işlədiyi əsərlər xalqın qan yaddaşını təzələmək, onda qələbəyə inam aşılamaq baxımından olduqca müasir səslənən, milli ruhu səfərbər edən qiymətli əsərlərdən hesab edilməlidir.

Rəssamın 1989-90-cı illərdə karton üzərində yağlı boya ilə çəkdiyi “Çövkənçilər” tablosu bu qəbildəndir. Xətti quruluğa malik bu kompozisiyada çövkənə bənzər bir atüstü oyun təsvir edilmişdir. Bu oyunun ənənəvi çövkən oyunundan əsas fərqi ondadır ki, burada da toxmaq və topdan istifadə edilmir. Bunun əvəzində iştirakçılar top əvəzinə istifadə olunan bir papağı bir-birinin əlindən qaparaq onu meydanda yerə bərkidilmiş uzun dirəyin başındakı halqadan keçirməyə çalışırlar. Basketbolun bir növ qədim atüstü milli forması olan bu oyun əsasən gənclər, yeniyetmələr arasında ifa edilirdi. Çünki yetkin kişilər üçün namus, şərəf rəmzi sayılan papağın əldən-ələ gəzməsi, halqadan keçirilməsi bir növ yüngül hərəkət kimi qiymətləndirilirdi. El arasında bu günə qədər belə oyunların adları dolanmaqdadır. “Topaldıqaç”, “Papaqatdı”, yaxud “Şurpapaq” kimi oyunların müxtəlif elementləri uşaqlar arasında bu gün də yaşamaqdadır. Əlbəttə ki, müasir dövrdə hər hansı bir atdan söhbət gedə bilməz. Lakin vaxtilə bu oyunlar məhz at belində oynanırdı.

“Çövkənçilər” əsəri qızğın idman mübarizəsinin doğurduğu gərgin dinamika ilə yanaşı, həm də zəngin palitraya malikdir. Ənənəvi olaraq süvarilər qısaqollu qırmızı və göy çuxa geymişlər ki, bu da müasir dillə desək iki komandanı bildirir. Arxa planda sıx ağaclıqlar göz oxşayan təbiət mənzərəsi yaradır.

Rəssamın 90-cı ildə çövkən mövzusunda yaratdığı başqa bir əsər də “Çövkənçilər” adını daşıyır. Bu əsər də yağlı boya ilə, lakin klassik qaydaya uyğun olaraq kətan üzərində çəkilmişdir. Maraqlıdır ki, tabloda (ön planda) çövkən oyununu deyil, üç çövkənçi gəncin arxayın surətdə söhbət etməsini görürük (kompozisiyanın arxa planında məşq xarakterli çövkən oyunu nəzərə çarpır). Gənclər bir-birilərinə at ləvazimatını, toxmaqlarını göstərərək sanki bəhsə girmişlər. Digər tablolar kimi bu rəsm də zəngin kolorit həllinə malikdir. Gənclərin göy-qırmızı geyimləri, ön planda diqqəti cəlb edən şux rəngli toxuma at ləvazimatı günəş şüalarının bolluğu ilə seçilən bu əsəri daha da əlvan göstərir. Parlaq kolorit əsərdəki nikbin ab-hava ilə harmonik bağlılıq əmələ gətirir.

Milli idman mövzusu Xalidə Səfərovanın idman seriyasında mühüm yer tutur. Bu sırada çövkən və ona yaxın olan digər atüstü oyunlarla yanaşı, güləş də mühüm yer tutur. Rəssam milli güləş səhnələri əks olunan eskiz xarak-

terli bir neçə əsər işləmişdir. Bunlardan karton üzərində qarışıq texnikada çəkilmiş “Güləş” adlı rəsm, zənnimizcə, daha maraqlıdır. Əsərin eskiz kimi işlənməsinə baxmayaraq burada istər kompozisiya və rəng, istərsə də süjet baxımından müəyyən bir tamlıq duyulmaqdadır. Yuxarı rakursdan işlənmiş tabloda üz-üzə gələrək tutaşmağa hazır iki gəncin sxematik təsviri yer alır. Qarabuğdayı, qarasaçlı gənclərin qurşaqdan yuxarı çılpaq olması onları məhz milli Azərbaycan güləşçiləri kimi səciyyələndirir. Şərti işlənməsinə baxmayaraq gənclərin bədən pozası gərgin idman mübarizəsini olduqca dəqiq formalarda əks etdirir. Bu baxımdan Xalidə Səfərovanın güləş səhnəsi Ələkbər Rzaquliyevinkindən fərqlənir. Sonuncuda güləşçilər artıq tutaşdırları halda hərəkətlərinin dinamikliyi və gərginliyi nisbətən məhdud xarakter daşıyır. Xalidə Səfərovanın güləş kompozisiyasında güləşçilər hələ tutaşmadıqları halda olduqca təbii, həm də uğurlu mütənasibliyi ilə seçilən poza nümayiş etdirirlər.

Bu iki rəssamın güləş səhnələrində başqa fərqlər də var. Ələkbər Rzaquliyevin güləş əks olunan linoqravüraları olduqca zəngin etnoqrafik cizgilərə malikdir. Bu rəsmlər idman mövzusunda olmaqla yanaşı, həm də milli məişət xarakterinə malikdir. Güləşçilər kompozisiyanın ortasında verilsələr də onları olduqca maraqlı, xarakterik cizgilər nümayiş etdirən publika əhatəyə almışdır. Lakin Xalidə Səfərovanın güləş əsərində heç bir etnoqrafizmə rast gəlinmir. Burada tamaşaçı kütləsi də yoxdur. Kompozisiyada diqqəti cəlb edən detallar milli məişət xarakteri daşımayıb ümumi fon əhvali-ruhiyyəsi yaratmağa xidmət edirlər. Bununla belə tablonun qırmızı rəng tonlarının üstün olduğu zəngin koloriti, həmçinin idmançıların görkəmi və geyimi məhz milli xarakter nümayiş etdirir.

Xalidə Səfərovanın milli idman xarakterinə malik daha bir əsərini qeyd etmək istərdik. Bu, karton üzərində yağlı boya ilə işlənmiş “Futbol” adlı kiçik kompozisiyadır. Əlbəttə, çövkən və güləşdən fərqli olaraq futbolu sırf Azərbaycan idmanı kimi təsəvvür etmək çətindir, baxmayaraq ki, milli futbol tariximizin bir əsrdən artıq yaşı, xeyli sayda da uğurları vardır. Burada milli xarakter oyunun növü ilə yox, kompozisiyada yer alan xarakterik detallar vasitəsilə aşkarlanır. Hər şeydən öncə qeyd olunmalıdır ki, əsərdə peşəkar yox, məhəllə uşaqlarının toplaşaraq oynadığı həvəskar futbol əks olunub. Tabloda dinamika və hərəkət də zəif təzahür edir. Lakin bunun qarşılığında kompozisiya maraqlı detallara malikdir ki, bunlar da tamaşaçıda milli xarakter təəssüratı yaradır. Arxa planda, daş hasarın o biri üzündə düzülmüş tünd

rəngli neft çənləri, hasar boyu uzanan yoğun borular Abşeron xas doğma ab-hava formalaşdırır. Nəhayət, kompozisiyanın sağ tərəfində verilmiş memarlıq detalı - Şirvanşahlar sarayı portalını xatırladan tikili əsərə milli xarakterli əlavə ştrixlər daxil edir.

Kompozisiya maraqlı rəng həllinə malikdir. Burada milli koloritə xas olan xarakterik isti rənglər yoxdur. Əksinə, tabloda soyuq rənglər üstündür. Bununla belə milli xarakter əsərdə özünü aydın büruzə verir. Rəssam soyuq tonlarla milli landşaft formalaşdırmışdır ki, bu da müəyyən qədər Tahir Salahovun soyuq koloritin üstün olduğu Abşeron görüntülərini yada salır.

Son olaraq onu qeyd etmək istərdik ki, hər iki rəssamın yaradıcılığında təzahür edən milli idman mövzusu tarixi-ənənəvi mədəniyyətimizin, məişətimizin mühüm hissəsini özündə əks etdirir [7]. Milli dəyərlərin bərpa olunduğu və yenidən qiymətləndirildiyi müasir mərhələdə bu əsərlər əvvəlki dövrlərə nisbətən bəlkə də daha aktual təsir bağışlayır.

Açar sözlər: Azərbaycan təsviri sənəti, incəsənətdə idman mövzusu, çövkən oyunu, Ələkbər Rzaquliyev, Xəlidə Səfərova.

ƏDƏBİYYAT

1. Məmmədov H., Əliyev M. Zərdüştlik: mərasimlər, adət-ənənələr və qədim Olimpiya oyunlarında onların səpkisi // Elm və həyat (Elmi-populyar jurnal), № 1, 2016.
2. Искусство Советского Азербайджана. Москва, «Советский художник», 1970.
3. Ələkbər Rzaquliyev (mətnin müəllifi Sevdə Həbibova). Bakı, “Şərq-Qərb”, 2013.
4. Kərimov Ç. Ələkbər Rzaquliyevin ağıl-qaralı dünyası // “525-ci qəzet”, 26 sentyabr 2009-cu il, s. 19.
5. <https://www.facebook.com/AzimAzimzadeh/posts/1377947402235010:0>
6. Xəlidə Səfərova. (mətnin müəllifi Xədicə Əsədova). Bakı, “Şərq-Qərb”, 2013.
7. <http://palitraneews.az/news.php?id=14729>

Хазар Зейналов (Азербайджан)**Отражение национальных видов спорта в искусстве
Азербайджана (в творчестве Алекпера Рзакулиева и
Халиды Сафаровой)**

В статье говорится об отражении национальных видов спорта в творчестве двух известных азербайджанских художников – Алекпера Рзакулиева и Халиды Сафаровой. Автор отмечает, что бытовые сцены с показом характерных особенностей жизни горожан и национальных видов спорта занимали в творчестве А.Рзакулиева особое место. Эти и другие картины, созданные в технике линогравюры, входят в цикл графических работ художника под названием «Старый Баку». Тема спорта занимает центральное место и в творчестве Халиды Сафаровой. Особое значение имеют картины, в которых отражены национальные виды спорта. В некоторых композициях художницы отражена верховая игра човкан – национальный вид спорта, который в прошлом имел широкое распространение в Азербайджане. Этим и другим работам Х.Сафаровой свойственны экспрессивность действий, динамичность, показ национального колорита и характера. Интересна также композиция «Борьба», посвященная этому распространенному виду национального спорта.

Ключевые слова: изобразительное искусство Азербайджана, тема спорта в искусстве, игра човкан, Алекпер Рзакулиев, Халида Сафарова.

Khazar Zeynalov (Azerbaijan)**Reflecting kind of national sports in the Art of Azerbaijan
(in Alekper Rzakuliyev and Khalida Safarova's creativity)**

National sports in the creative works of two famous Azerbaijani artists - Alakpar Rzaguliyev and Khalida Safarova is reflected in the paper. The author mentions that the domestic scenes with a display of the characteristic features of the life of citizens and kind of national sports took a special place in A.Rzakuliyev's creativity. These and other paintings, created in the technique of linocut, are included in the cycle of graphic works by the artist called "Old Baku". The subject of sport has a basic role in Khalida Safarova's creativity. The paintings in which are reflected kind of national sports have a great value. In some compositions of the artist the riding game Chovkan is reflected - a national sport, which in the past was widespread in Azerbaijan.

Kh.Safarova's different works are characterized by expressiveness of actions, dynamism, display of national color and character. The composition "Struggle", devoted to this widespread kind of national sports is also interesting.

Key words: Fine art of Azerbaijan, the theme of sport in art, game of chovkan, Alakpar Rzaguliyev, Khalida Safarova.